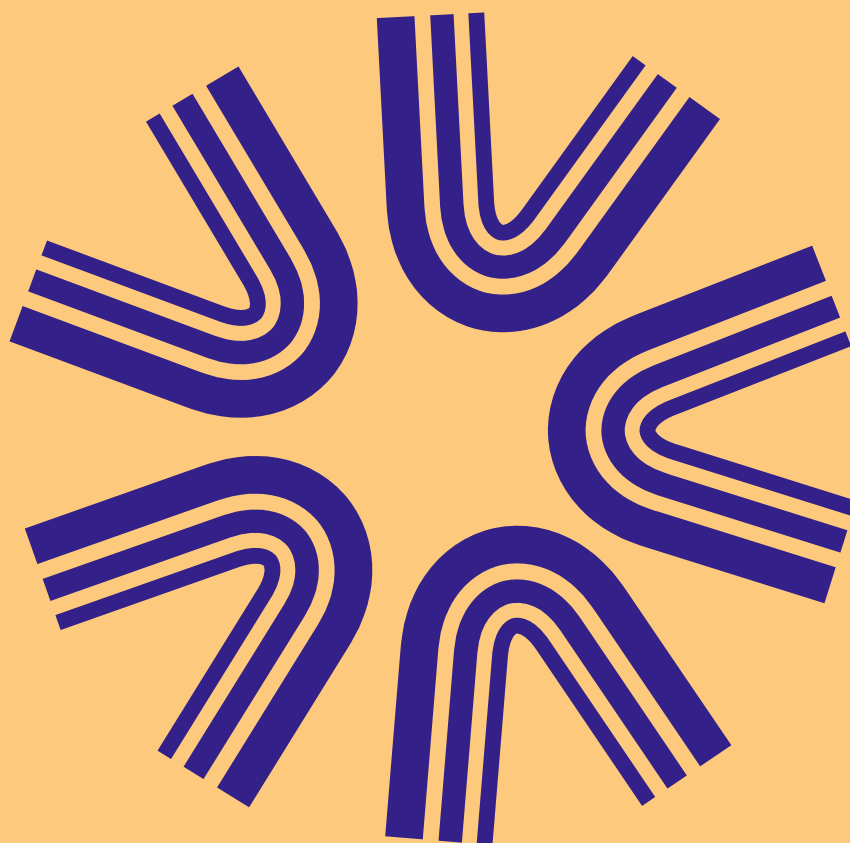

VIEDOKĻA DOKUMENTS

Kopienu noturības veidošana Latvijā

Konteksts

Krievijas pilna mēroga iebrukums Ukrainā 2022. gada 24. februārī ir ietekmējis nepieciešamību pārskatīt arī Latvijas noturību militārās krīzes situācijām. Tāpat arī laikapstākļu izraisītas krīzes liek izvērtēt, cik gatava tām ir pati sabiedrība.

Jau 2013. gadā biedrība “Latvijas Platforma attīstības sadarbībai” (turpmāk – LAPAS) izveidoja rokasgrāmatu darbam ar cilvēkdrošības konceptu kopienās, integrēja to globālās izglītības un attīstības sadarbības projektos. Cilvēkdrošība (angļu val. – *human security*) ir “brīvība no bailēm” un “brīvība no trūkuma”. Cilvēks nevar attīstīties, ja ļoti baidās par sevi un savu nākotni. Cilvēks nevar attīstīties, ja ir spiests dzīvot tādā trūkmā, ka nevar apmierināt savas pamatvajadzības. Tāpēc, ja vēlamies dzīvot pilnvērtīgu dzīvi, mums ļoti noder prasmes un gatavība uzlabot savu (un arī citu cilvēku) drošību.

Lai arī vārds “noturība” mūsdienās ir bieži lietots, tam ir svarīgs konteksts un arī process, tāpēc vienkāršu atbilžu nav. Kopienas noturības koncepts sevī ietver gan informācijas prasmi /medijprasmi, gan arī aktīvu rīcību, kas balstīta sadarbības prasmēs, taisnīguma un atbildības vērtībās. Kopienas noturība veidojas kā pastāvīga prakse, tai skaitā, novēršot arī konfliktu cēloņus caur globālo izglītību. Katrā kopienā tās veidošanās būs atšķirīga.

Križu kontekstā viens no noturības elementiem ir gatavība civilajām krīzēm jeb civilā aizsardzība. LAPAS īsteno praktiskas aktivitātes – mācības scenāriju izspēlei, kapacitātes stiprināšanu specifiskiem aspektiem, piemēram, personīgajai drošībai un darbam ar jūtīgām grupām. Tāpat īstenoti specifiski projekti represīvās valstīs un sadarbība pētniecībā, metodiskā ietvara attīstība. Kopienas noturības ieviešanai LAPAS sadarbojas ar Ārlietu ministriju, Aizsardzības ministriju, Iekšlietu ministriju, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestu, Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem, Zemessardzi, Skola2030, Vidzemes Augstskolu un starptautiskajiem partneriem.

Šis dokuments ir kopsavilkums LAPAS organizētajām diskusijām un konsultāciju procesiem, lai turpinātu apspriest kopienas noturības procesus ar saistītajām pusēm.

Šajā dokumentā netiek skarta starptautiskās humānās palīdzības un attīstības sadarbības, tai skaitā, atjaunošanas un rekonstrukcijas tēmas, jo tām ir veltīti atsevišķi LAPAS viedokļu dokumenti un ziņojumi.

Situācija un izaicinājumi

No sistēmiskās perspektīvas ir iespējams identificēt dažādus krīžu veidus – vides (zemestrīces, plūdi, taifūni u.c.), ekonomikas (banku krīzes, ienākumu nevienlīdzība u.c.), sociālās (tiesību pārkāpumi, vēršanās pret kādām etniskām grupām u.tml.). Praksē tie ir savstarpēji saistīti un var izrietēt viens no otra.

Krīzes tiek apskatītas ne tikai no cēloņu un to novēršanas skatu punkta, bet arī daudzveidīgas ietekmes, piemēram, migrācijas, pārtikas drošības un veselības izaicinājumiem.

Šie visi ir kompleksi un savstarpēji saistīti un atkarīgi jautājumi, tāpēc nozīmīga ir visu pušu sadarbība, lai pēc iespējas precīzāk un vispusīgāk novērstu gan krīžu cēloņus, gan sekas.

Noturību var apskatīt dažādos līmeņos – valsts līmenī, novada līmenī, kopienas līmenī, organizācijas līmenī un individa līmenī.

Ja valsts, novadu un organizāciju līmenī ir pieejami plāni, projekti un resursi noturības veidošanai, tad neformālām kopienām, kuras ir saistītas ar noteiktu ģeogrāfisko lokāciju, visbiežāk nav juridiska statusa. Ir iespējami izņēmumi – apkaimju biedrības, apsaimniekošanas biedrības, lokālās attīstības biedrības, tomēr pārsvarā kopienu darbība Latvijā ir neformāla.

Vienlaikus kopienām piemīt dažādi resursi. Tās pārzina vietējos resursus krīzes situācijās un ir pirmie reaģētāji, palīdzot viens otram. Kopienas veido lokālos drošības tīklus, informācijas aprites kanālus un citus mehānismus pēc vajadzības, tai skaitā, dodoties palīdzēt krīzēs citām, piemēram, kaimiņu kopienām.

Kopienu neformālā daba arī ir lielākais izaicinājums to iesaistes spējai civilās aizsardzības procesos, projektu resursu piesaistīšanai savas noturības veidošanai.

Nepieciešamība un iespējas

LAPAS aktivitātēs ir konstatēts, ka lielākajā daļā krīzes situāciju būs līdzīgas sekas, kas skars vietējās kopienas, tāpēc LAPAS izstrādājusi krīzes izspēles scenārijus, kuros kopienas reaģē uz četrām iespējami tipiskām funkcijām:

- izmitināšanas vietas izveide;
- cilvēku pārvietošana;
- preču un produktu nodrošināšana;
- drošība un kārtība.

Šīs funkcijas atbalstītu civilās aizsardzības procesus lokālā līmenī, tāpēc LAPAS plāno turpināt šīs lokālās scenāriju izspēles, lai stiprinātu kopienu izpratni un gatavību.

Kopumā pilsoniskās sabiedrības organizāciju (turpmāk – PSO) sektors sniedz un var vēl vairāk attīstīt sabiedrības noturības veidošanos šādos aspektos:

- sabiedrības izglītošana – gan preventīvi ieguldot demokrātijas un cilvēktiesību attīstībā, gan arī par krīzes reakcijām un gatavību;
- sabiedrības saliedēšana – uzticēšanās paaugstināšana, dialoga aplī, mazinot konfliktu cēloņus, polarizāciju un radikalizāciju;
- starpsektoru sadarbība – palīdzot veidot korporatīvo sociālo atbildību, iesaistoties lēmumu pieņemšanas procesos, civilās aizsardzības komisijās novados;
- kognitīvā noturība – dezinformācijas mazināšana, kritiskās domāšanas veicināšana, drošu un uzticamu informācijas avotu un kanālu veidošana;
- visaptveroša valsts aizsardzība – dodot iespēju darbiniekiem piedalīties Zemessardzē, sadarbojoties ar drošības organizācijām, stiprinot civilo iedzīvotāju jēgpilnu lomu militārajās krīzēs;

Foto no LAPAS arhīva: Starpnozaru komandas galda izspēle kopienu rīcībai krīzes scenārijos 15.06.2023. LAPAS rīkotās diskusijas “Lauku teritorijas: vai krīzei gatavas?” ietvarā Latvijas Lauku kopienu parlamenta laikā Ērgļos.

- agrīnā brīdināšana – ziņošana Valsts drošības dienestam, institūciju un sabiedrības brīdināšana, operatīvu apziņošanas kanālu izveide.

Īpaši liela loma PSO ir informācijas telpas noturības veidošanā, mazinot tādus hibrīdkara draudus kā viedokļu manipulēšana, uzticēšanās mazināšana, viedokļu līderu diskreditēšana, žurnālistu apmelošana un kopējās spriedzes palielināšana.

Biedrībām piemīt materiālie resursi, plaši komunikācijas tīkli dažādās sabiedrības grupās, lai varētu stiprināt gatavības kultūru valstī.

Militārās krīzes situācijās ārpus augstāk minētajiem krīzes reakcijas scenārijiem, kuru galda izspēles organizē LAPAS, PSO var veikt būtisku ieguldījumu sekojošās jomās:

- sabiedrības apziņošana ar ātru un uzticamu informāciju, kas piemērota dažādām mērķa grupām;
- valsts nepārtrauktības nodrošināšana, sniedzot dažādus pakalpojumus, kuros valsts vairs nav funkcionāla, jo ir novirzījusi resursus militārajām operācijām;
- resursu koordinēšanā un piesaiste, sadarbībā ar Civilās aizsardzības komisijām, veidojot skaidras naudas aprīti, sadalot resursus un ātri reaģējot tur, kur tas visvairāk nepieciešams;
- jūtīgo grupu atbalsts – sniedzot ētisku un cieņpilnu palīdzību, arī fizisku aizsardzību, izveidojot lokālos drošības tīklus, mazinot cenu paaugstināšanas ietekmi;
- kara noziegumu dokumentēšana;
- pretošanās atbalsts – aizkavējot un maldinot ienaidnieku, piegādājot resursus līdz frontes linijai.

Lai veidotu sabiedrības noturību, ir jāmaina domāšana – no konkurences un kritikas uz sadarbību. Būtiska ir izpratne, ka noturība veidojas no prakses ikdienā. Pilsoniskais pienākums, atbildības un reālu palīdzības rīcību treniņš padara sabiedrību gatavāku. Līdz ar to kritiski svarīga ir PSO ieguldījuma atzišana un iespēju došana, motivētu un misijas vadītu cilvēku atbalsts, tai skaitā, ilgtspējīgs finansējums šīm aktivitātēm.

Starpsektoru sadarbība nevis šaurs pienākumu sadalījums, visaptverošas pieejas, “gai-dišanas” mazināšana, sadarbības struktūru veidošana ir kritiski svarīga komponente.

Rīcības priekšlikumi LAPAS darbam 2024. gadam

1. Informācijas aprīte/sadarbība

- turpināt darbu Iekšlietu ministrijas konsultatīvajā padomē un sadarbību ar drošības institūcijām;
- kopā ar citām PSO veidot sadarbības tīklojumu sabiedrības noturības tēmā.

2. Mācības

- turpināt starpnozarū galda izspēles kopienu rīcībai krīzes scenārijos;
- veidot starptautiskās pieredzes pārnesi krīzes reakcijai caur humānās palīdzības jomu.

3. Resursu piesaiste/kapacitāte

- kopā ar biedru organizācijām piesaistīt resursus tālākam darbam kopienu noturības veidošanā;
- apzināt biedru organizāciju resursus krīzes reakcijai.

4. Sabiedrības informēšana

- sadarbībā ar biedru organizācijām sagatavot un izplatīt labās prakses piemērus, kā PSO jau iesaistās sabiedrības noturības veidošanā;
- aktīvi iesaistīties kognitīvās noturības veidošanā.

Viedokļa dokuments ir izstrādāts ar Islandes, Lihtenšteinas un Norvēģijas atbalstu caur EEZ un Norvēģijas grantu programmu “Aktīvo iedzīvotāju fonds” (AIF). Par tā saturu atbild tās autors – biedrība “Latvijas Platforma attīstības sadarbībai”. Materiāla saturs neatspoguļo AIF viedokli.

Biedrība “Latvijas Platforma attīstības sadarbībai” ir 2004. gadā dibināts nacionāla līmeņa pilsoniskās sabiedrības organizāciju tīkls, kas apvieno 39 organizācijas un darbojas ilgtermiņā un godīgas attīstības, attīstības sadarbības, globālās izglītības, kopienu noturības un humānās palīdzības jomā.

Vairāk informācijas www.lapas.lv

LAPAS

Latvijas Platforma
attīstības sadarbībai

